МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА ім. В.Г.КОРОЛЕНКА

НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ДОСЯГНЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ ТА ВИНАХІДНИКІВ НА СТОРІНКАХ ІНТЕРНЕТУ

Методичні поради бібліотекарям
з використання Інтернет-ресурсів

2

Харків ХДНБ 2004

УДК 62.001.894
ББК 30 у
Р Н34

Науково-технічні досягнення українських вчених та винахідників на сторінках Інтернету: Метод. поради бібліотекарям з використання Інтернет-ресурсів /Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г. Короленка; Уклад.: Т. Крестініна, Л. Литвякова, В. Мірошникова. – Х., 2004. – 43 с.

У посібнику викладені поради бібліотечним працівникам щодо здійснення навігації Інтернетом.

Укладачі: Т.Крестініна,
Л.Литвякова,
В.Мірошникова

© Харківська державна наукова
бібліотека ім. В.Г.Короленка

ПЕРЕДМОВА

Посібник є першою спробою надання бібліотечним працівникам рекомендацій з використання ресурсів мережі Інтернет в роботі на допомогу конкретному напрямку державної політики – науковому і науково-технічному розвитку України.

Укладачі мали на меті виявити у віртуальному просторі області, де знаходиться інформація за темою посібника, на прикладах конкретних сайтів показати їхні особливості, висвітлити методику використання інформації в роботі з конкретними групами користувачів.

Окремим завданням вважалося надання допомоги у здійсненні навігації Інтернетом з метою добору матеріалів наукового і науково-технічного профілю. У посібнику розглядаються варіанти одержання інформації за допомогою інформаційних пошукових систем, на сайтах різноманітних установ та організацій, надаються конкретні приклади розміщення та пошуку ресурсів станом на липень 2004 р.

1 ІНТЕРНЕТ – ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ МОДЕРНІЗАЦІЇ РОБОТИ НА ДОПОМОГУ РОЗВИТКУ НАУКИ І ТЕХНІКИ В УКРАЇНІ

Розбудова української держави, розвиток економіки країни та суспільства в цілому багато в чому залежать від рівня науково-технічної розвиненості держави та обізнаності громадян у національних наукових і науково-технічних здобутках.

Традиційно українські бібліотеки приділяли багато уваги роботі на допомогу науково-технічному прогресу (НТП). На жаль, останнім часом внаслідок скорочення репертуару наукових і науково-технічних видань її обсяги значно скоротилися, а деінде зовсім зійшли нанівець, хоча потреба в ній, особливо з боку науковців та фахівців, залишається високою. Нові інформаційні технології та канали телекомунікації відкривають можливості не тільки для відновлення цієї роботи, а й для її піднесення на якісно новий рівень.

Найбільші можливості для цього надає всесвітня глобальна комп'ютерна мережа Інтернет, а точніше, найбільша й найпопулярніша її служба – **World Wide Web (WWW**), у перекладі – „всесвітнє павутиння". Вона надає доступ до величезних масивів інформаційних ресурсів, створює можливості для пошуку у віртуальному просторі різноманітних баз даних з гіперзв'язками та підтримкою мультімедіа.

Спершу World Wide Web призначалася саме для науковців, бо принципи її функціонування були розроблені в Європейській лабораторії фізики елементарних часток (CERN) Тімом Бернерсом-Лі у Женеві (Швейцарія) спеціально для науковців. З часом мережа почала використовуватися також у навчальних, бізнесових,

рекреаційних та інших цілях, але не втратила свого значення для дослідників і фахівців будь-якої галузі.

Зараз наукову і науково-технічну інформацію, яка зібрана на Web-серверах Інтернету, з успіхом можна використовувати в усіх напрямках бібліотечної діяльності на допомогу НТП.

Головними з цих напрямків є:

- інформаційне забезпечення діяльності підприємств, науковців та фахівців різних галузей;

- популяризація науково-технічних знань та досягнень серед широких кіл населення, особливо серед молоді.

Перший напрямок забезпечується завдяки використанню усього комплексу форм індивідуального та групового інформування, фронтальних (масових) інформаційних заходів. А розвиваючи другий напрямок, бібліотеки як основні використовують фронтальні просвітницькі заходи. Останнім часом в практику бібліотек увійшли нові форми роботи, які використовують специфіку Інтернету. Книгозбірні почали складати вебліографічні списки, проводити огляди Web-сторінок як самостійні, так і в межах інших заходів, організовувати „подорожі Інтернетом" і т. ін. Ці форми роботи добре зарекомендували себе.

Доцільно здійснювати також пошук інформації та укладання інформаційно-аналітичних матеріалів на замовлення підприємств та організацій. Ця форма інформаційного обслуговування є свідченням високого рівня роботи бібліотеки.

2 ПОШУК ТА ПРИЙОМИ НАВІГАЦІЇ

2.1 Пошук за URL-адресами

Розпочинаючи роботу з використання Інтернету, бібліотечним працівникам перш за все слід оволодіти навичками навігації (пересування) ресурсами глобальної мережі та розшукати на численних Web-серверах та Web-сайтах у віртуальному просторі інформацію, потрібну користувачам.

Найпростіший пошук здійснюється за так званими ***URL***-адресами або адресами **http://**. Завдяки ним можна потрапити на сайт конкретної організації, установи, приватної особи та отримати там необхідну інформацію. Проте для цього треба знати потрібні адреси.

Початківцям для виявлення адрес Інтернету, де міститься науково-технічна інформація, доцільно насамперед звернутися до друкованих путівників по ресурсах Інтернет, які постійно актуалізуються. Найпоширенішим з них є путівник **«Жовті сторінки Інтернет»,** що має кілька перевидань. Тут, у розділі „Наукові дослідження, розробки…", можна дізнатися про Інтернет-адреси Національної академії наук України та її підвідомчих установ, наукових товариств, науково-дослідних та проектних інститутів, науково-технічних центрів тощо. Використання інформації, що міститься на їхніх сайтах, здебільшого може стати основою для здійснення роботи насамперед з науковцями та фахівцями.

2.2 Пошук через бібліотечні сайти

Допомогу в навігації по ресурсах Інтернет надають і бібліотеки. Як приклад бібліотечного електронного путівника по інформаційних ресурсах Інтернет можна розглянути довідкову інформацію про ресурси мережі, представлену на

Web-сайті **Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського (www.nbuv.gov.ua),** розробленому фахівцями Центру бібліотечно-інформаційних технологій НБУ. Він постійно оновлюється і орієнтує в пошукових засобах України та світу; інформує про бібліотеки України й зарубіжні національні та спеціалізовані бібліотеки, що мають власні Web-сайти; допомагає вийти на ресурси електронних бібліотек, колекції словників, довідників, енциклопедій, електронних періодичних видань.

На титульній сторінці поряд з іншими розділами міститься рубрика „Електронні бібліотеки". Активізувавши її, можна одержати перелік рубрик, у т. ч. „Просвітницькі матеріали". Через її активізацію можна вийти до розділу „Наука і техніка".

У свою чергу цей розділ надає вихід до електронно-бібліотечного фонду Міжнародної громадської організації **«Наука и техника» (www.n-t.org/).** Тут можна знайти науково-технічні інформаційні видання цієї установи, науково-популярні публікації за розділами: наукові гіпотези, історія науки, історія техніки та ін., містяться електронні версії російських журналів "Природа", "Наука и жизнь", "Техника – молодежи" (в них можна знайти публікації про українські здобутки), біографічні статті про Нобелівських лауреатів тощо.

Можна також оформити запит на пошук публікацій російською мовою. Наприклад, у спеціальному полі друкуємо: „Космические исследования в Украине". Через команду: „Найти" одержуємо анотований перелік гіперпосилань на сайти, де надрукована потрібна нам інформація.

Аналогічні посилання можна зустріти на сайтах деяких інших бібліотечних установ. Їхні адреси також можна знайти на сайті НБУ ім. В.Вернадського. За допомогою гіпертекстових посилань звідти можна вийти на сайти національних бібліотек, книгозбірень державного рівня, обласних універсальних бібліотек, публічних бібліотек, бібліотек вищих навчальних закладів;

ознайомитися з їхніми ресурсами та послугами, знайти адреси електронної пошти.

2.3 Пошукові служби в Інтернеті

У пошуку потрібної інформації найповніші відомості дає звертання до різноманітних пошукових служб, яких досить багато в Інтернеті. До них належать пошукові системи (search engines), каталоги (directories) та покажчики (indices).

Усі вони працюють на базі великого розмаїття пошукових програм. Але основою пошуку в цих програмах є ключові слова та їхні комбінації. Для отримання результату достатньо ввести у спеціальне поле (вікно) слово, яке визначає зміст запиту, і натиснути кнопку SEARCH (Пошук), що розміщується, як правило, поруч з вікном. Крім цього, програми пошуку зазвичай надають можливість обмежити коло пошуку вибраним географічним районом, предметною областю тощо.

Оскільки бази даних різних пошукових систем містять зведення з різних серверів мережі, результати пошуку, отримані за допомогою різних систем, можуть не збігатися. Однак, незважаючи на доступність численних засобів пошуку, досягнення його ефективності залишається непростим завданням. Для того щоб одержати задовільні результати, потрібно добре вивчити можливості програми пошуку, правила формування запитів, яких дотримується певна пошукова система. Слова запиту повинні точно, повно й коротко характеризувати предмет пошуку. Очевидно, якщо в запиті використано більше слів, то звужується пошук, і його результати будуть точнішими.

Отже, якщо вам невідома конкретна адреса, якою б ви хотіли скористатися, вихід в Інтернет краще починати з візиту до тієї чи іншої пошукової системи (ІПС). Розвинена ІПС першою надасть відомості про такі новини, про які іншими

шляхами дізнатися можна набагато пізніше або взагалі не дізнатися.

Основна ідея створення пошукових систем полягає в прагненні до спрощення навігації і наданні користувачеві максимального сервісу. Розробники кожної системи намагаються зробити так, щоб кожен сеанс своєї роботи в Інтернеті він починав саме з даного ресурсу, отримуючи максимум необхідної і корисної інформації. Але це вдається далеко не всім, тому бібліотекарі повинні використовувати найкращі системи, не витрачаючи часу на слабкі.

Найбільш зручними й популярними зарубіжними пошуковими системами Інтернету є широко відомий тематичний каталог **Yahoo! (www.yahoo.com),** пошукова система **Lycos (www.lycos.com),** що дозволяє вести пошук за заголовками документів та за їхнім змістом, надзвичайно швидка ІПС **Alta Vista (www.altavista.com),** яка надає також можливість пошуку за російськими словами, та багато інших. Однією з найкращих глобальних ІПС в світі зараз вважається каталог **Google**. Він надає можливість формулювати запити українською та російською мовами. Для здійснення таких запитів слід звернутися на сторінку за адресою **www.google.com.ua.** Дуже популярною є також інша глобальна пошукова система **All The Web (www.alltheweb.com)**, яка містить понад 3 млрд Web-сторінок.

Російська пошукова система **Rambler (www.rambler.ru)** спеціалізується на російськомовній інформації, має відмінний тематичний каталог за рейтингом відвідування серверів. Те саме стосується ІПС **Яndex (www.yandex.com)**. До того ж вона має можливість передавати запити в Alta Vista і відрізняється дуже високою точністю результатів пошуку. У число функцій Яndex входить також пошук за назвами малюнків та деякі інші.

Втім інформації про українські науково-технічні здобутки в усіх цих системах поки що замало, а саме її виявлення є

нашою основною метою. Отже, для використання Інтернет-ресурсів в роботі на допомогу науково-технічному прогресу слід насамперед орієнтуватися на українські пошукові системи.

Зазначимо, що в Україні сьогодні відомі понад десять національних інформаційно-пошукових серверів і близько 50 Web-каталогів. Серед них: **Nseatch (www.search.kiev.ua), „БРАМА" (http://www.brama.com/), Uaport** (http://uaport.net) та багато інших.

У такому розмаїтті (а з часом, очевидно, буде створюватися все більше ІПС) розібратися досить важко. Тому слід виробити певні принципи відбору ІПС. При цьому дуже важливим є питання про зону дії тієї чи іншої системи та обсяг документів, у яких відбувається пошук. Треба уважно вивчити всі наявні дані, які найчастіше наводяться на її „титульному листі", тобто головній сторінці системи. Слід також звертати увагу на те, хто є виконавцем проекту, бо професійний рівень його реалізації має велике значення для результатів пошуку.

Доцільно уважно передивитися кілька ІПС і порівняти їхні параметри, а обравши потрібну – добре розібратися у методиці пошуку.

2.4 ІПС „МЕТА" та особливості її пошукової системи

Однією з найпопулярніших українських пошукових систем вважається **„МЕТА"** (м. Харків), тому основні особливості пошуку доцільно розглянути саме на її прикладі.

„МЕТА" охоплює весь український сегмент Інтернету, здійснює пошук за реєстром українських сайтів, надає можливість виходу до загальноєвропейських інформаційних ресурсів, опрацьовує запити українською та російською мовами.

Вона також вдало поєднує функції пошукового каталогу та пошукової системи, тобто забезпечує можливості пошуку інформації як за певною тематикою, так і за ключовими словами. Характеризується високою точністю й швидкістю пошуку, обробкою документів будь-якою європейською мовою, врахуванням морфології української, російської, англійської мов, коректним опрацюванням несловникових слів — неологізмів, прізвищ, власних імен, спеціальних символів. Урахування морфології істотно підвищує зручність та ефективність використання цієї пошукової системи, звільнює користувача від необхідності формулювання складних запитів. Наприклад, за запитом «винахід» будуть знайдені посилання на документи, що містять слова «винаходу», «винаходами» тощо. При цьому зменшується обсяг індексних файлів, оскільки слова в них зберігаються в одній нормалізованій формі, що скорочує час пошуку інформації.

До того ж **„META“** відмовилася від технології «стоп-слів», що використовуються більшістю пошукових систем. Це означає, що під час пошуку в них малозначимі слова (прийменники, сполучники і т. п.) ігноруються. Наприклад, у разі запиту «наука в Україні» більшістю пошукових систем прийменник «в» під час пошуку не буде враховуватися, і в перших результатах будуть видані документи зі словосполученням «наука для України» та схожі варіанти. А **„META“** у перших результатах видасть документи, що точно збігаються із запитом користувача, тому що бере до уваги всі слова запиту, навіть пов'язані з використанням спеціальних символів, наприклад: «$5000», «R&D», «C++» тощо.

Одиницею пошуку є не документ, а цілісний інформаційний блок – сайт. Результати пошуку можуть бути представлені як у традиційній формі, так і згрупованими за сайтами.

Система автоматично знаходить копії одного документа, розташовані на різних серверах, і поєднує їх у разі видачі результатів пошуку. Це дозволяє користувачу швидше знаходити потрібні документи, не відволікатися на дубльовану інформацію.

„META“ розташована в Інтернеті за адресою: **http://meta-ukraine.com/ua.**

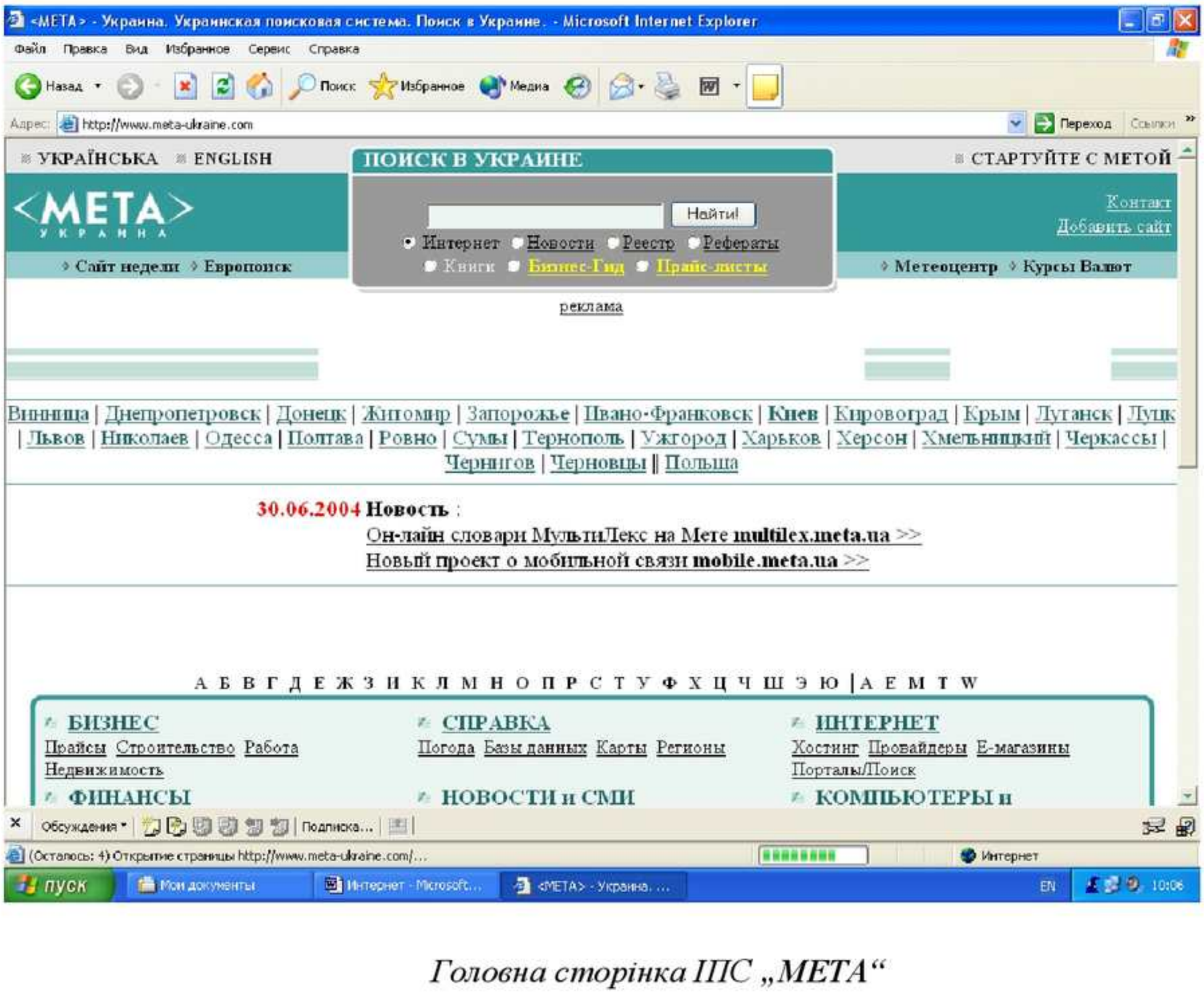

Головна сторінка ІПС „META“

У верхній лівій частині головної сторінки ІПС розташований логотип пошукової служби. Праворуч від нього знаходиться пульт управління пошуком, який містить

область введення (вікно) та редагування запитів за ключовими словами, кнопку «знайти!», перемикачі пошуку, що дозволяє зосередити його в Інтернеті, у новинах, за реєстром, серед рефератів. Нижче розміщений перелік регіонів України, що допоможе при необхідності звузити коло пошуку географічною ознакою.

Спустившись донизу сторінки, можна побачити решту кнопок різного призначення. Ліворуч згруповані кнопки, адресовані користувачам. Радимо звернути на них особливу увагу, бо користування ними допоможе одержати корисні поради зі складання запитів та здійснення пошуку. Кнопки дозволяють отримати досить повну й добре структуровану довідку, проілюстровану прикладами щодо роботи з цією пошуковою системою.

У центрі екрана розташований список тематичних категорій, тобто **пошуковий каталог**, який дозволяє здійснювати пошук за ієрархічним деревом розділів. Серед них потрібна нам інформація зібрана у розділах „Техніка і зв'язок", „Транспорт", „Наука та освіта", „Комп'ютери та програми". Для її пошуку достатньо спуститися вниз за ієрархією будь-якого з обраних розділів. Наприклад, активізація розділу „Наука та освіта" виведе до підрозділу „Дослідницькі установи". Активізувавши її, можна виявити конкретні установи, з'ясувати тематику та стан їхніх наукових розробок і т. ін.

Замість мандрів ієрархічним деревом можна обрати інший спосіб пошуку – за ключовими словами.

Існують певні правила введення ключових слів, коли за допомогою спеціальних символів можна поставити конкретний запит. Таку систему називають розширеним пошуком. Про правила його здійснення можна дізнатися, викликавши допомогу (help). Ці правила у всіх системах

відрізняються мало. Розглянемо головні з них на прикладі ІПС **„МЕТА“**.

По-перше, ключові слова слід добирати дуже ретельно. Вони повинні точно характеризувати проблему, що цікавить вас або користувача. Точніші результати дасть пошук за кількома словами. Наприклад, при формулюванні запиту „наукові розробки вчених” ІПС знайшла 699 серверів та 3027 документів. Слід було обмежити пошук галуззю знання, регіоном або будь-якою іншою ознакою.

По-друге, необхідно ретельно перевіряти орфографію у словах, що включені до пошукового запиту. За наявності помилок одержана інформація може не відповідати вашим цілям або взагалі не буде знайдена.

Механізм отримання відповіді на пошуковий запит є дуже простим. Увівши одне або кілька ключових слів, розділених пропусками, у вікно пошуку й натиснувши кнопку „знайти”, можна отримати список усіх матеріалів з ключовими словами, зазначеними користувачем. На час підготовки видання в результаті пошуку за ключовими словами „винахідники України” було, наприклад, отримано дані про 572 сервери та 2292 документи, що містили ці слова. А за ключовим словом „винахідники”, за умови обмеження регіону параметром „Харків” та пошуком у реєстрі, отримали адресу сайту винахідника Ігоря Сидоренка з описами його винаходів.

Результати пошуку обов’язково приводять до гіперпосилань на інші сайти за темою запиту. Іноді вони стають справжньою несподіванкою для пошуковців. Так, при запиті „кібернетика в Україні” було виявлено **адресу „Аерокосмічного порталу України” (www.space.com.ua)**, який формує Аерокосмічне товариство України. Тут можна знайти корисні матеріали для проведення роботи як з фахівцями, так і з молоддю.

На головній сторінці та в розділі „Новини” подаються відомості про події, пов’язані з міжнародним співробітництвом в галузі. Розділ порталу „Наші партнери” містить гіперпосилання на сайти Національного космічного агентства України, Міжнародної космічної компанії „Космостранс”, Міжнародного аерокосмічного салону „АВІАСВІТ – XXI”, ЗАО „Центр Передачі Технологій” тощо.

Іншим типом сторінок, які формує пошукова система **„META“**, є **звіт про результати пошуку**.

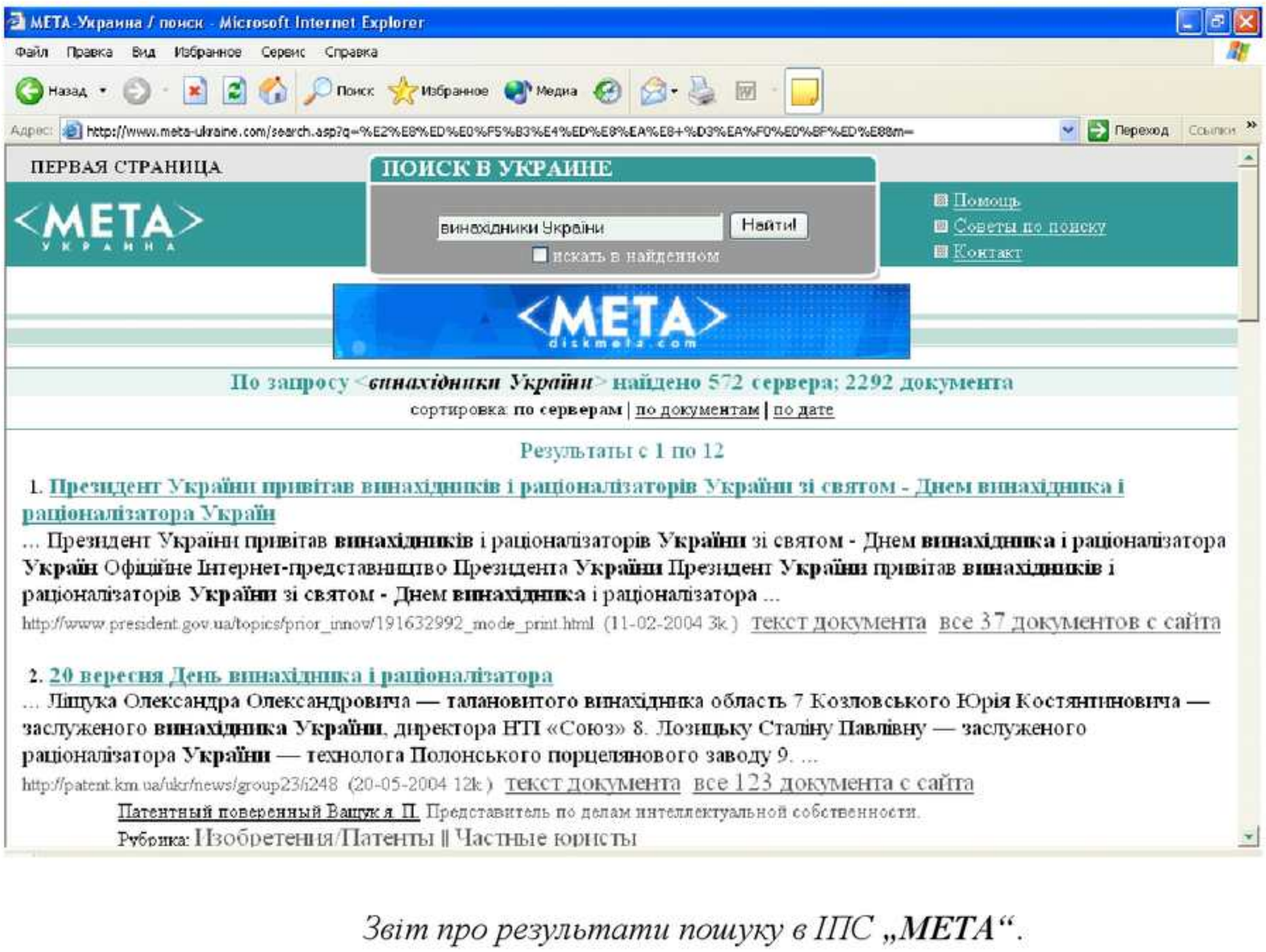

Звіт про результати пошуку в ІПС ***„META“***.

Його форма дуже важлива, оскільки саме аналізу отриманого списку користувачі надають основної уваги під час роботи з ІПС. На пульті управління пошуком

з'являється перемикач «шукати у знайденому». Установлення цього перемикача дозволяє обмежити область пошуку документами, які були відібрані в результаті попередніх дій. Це зручний засіб підвищення ефективності роботи, якщо на перших кроках було відібрано досить багато релевантних документів.

3 ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВЦІВ ТА ФАХІВЦІВ

3.1 Загальні відомості

Науковців та фахівців цікавлять насамперед розміщені в Інтернеті нормативно-правові та регламентуючі матеріали, бази даних, розробки споріднених організацій, патентна інформація за конкретними темами тощо. Завдання бібліотечних працівників – довести до їхнього відома ці матеріали.

Робота з інформування користувачів зараз, на наш погляд, може здійснюватися двома шляхами. Для тих, хто має вдома чи на роботі вихід в Інтернет, достатньо повідомлень про знайдені вами нові бази даних за тематикою їхніх робіт. У тих випадках, коли вихід в Інтернет відсутній, доцільно вибирати з баз чи сайтів інформацію і надавати її абоненту в друкованому вигляді. З часом, очевидно, кількість таких користувачів буде зменшуватися, але поки вони існують, будуть потребувати допомоги.

Роботу бібліотек за цим напрямком також можна розділити на два самостійних шляхи, вибір яких залежить від бажання споживачів інформації. Їх можна сформулювати таким чином:

- надання допомоги у самостійній роботі в Інтернеті;
- групове або індивідуальне обслуговування користувачів інформацією з Інтернету.

Для тих, хто бажає рухатися першим шляхом, слід організовувати індивідуальні заняття для оволодіння методикою пошукової роботи, забезпечувати систематичну підготовку вебліографічних списків. Тим, хто не має часу на самостійну роботу, доцільно пропонувати інформаційні добірки, створені на основі матеріалів Інтернету. Цю роботу слід доручити бібліотечним фахівцям, які виконують довідково-бібліографічну роботу. Послуга може надаватися на платній основі, бо не входить до кола основних бібліотечних послуг.

Щоб організувати роботу зі споживання інформації з Інтернету користувачами вищих категорій, слід володіти не тільки методикою пошуку інформації в ІПС, а й добре знати, де у Web-просторі можна знайти необхідні дані, мати уявлення про характер матеріалів. При цьому слід звертати увагу на те, хто готує інформацію. Це дуже важливо, бо інформацію в Інтернеті ніхто не перевіряє, а бібліотеки повинні гарантувати своїм споживачам її якість. Тому бібліотекарям потрібно впевнитися, що розробники інформаційного ресурсу мають певну кваліфікацію та авторитет.

При здійсненні інформування з використанням Інтернет-ресурсів треба брати до уваги деякі специфічні особливості організації баз даних, що містяться у всесвітній мережі. Не всі вони мають вільний доступ, бо власники вимагають плату за користування. Оскільки зараз переважна кількість бібліотек не в змозі сплачувати за доступ, вони примушені користуватися лише тими БД, що знаходяться у вільному доступі. Їх досить багато і цілком достатньо для проведення роботи на допомогу розвитку НТП.

Обов'язково слід звертати увагу на терміни оновлення інформації в БД, бо вони можуть бути дуже різними, залежно від теми, яку розкривають. Тому бібліотеці доцільно мати перелік виявлених баз і систематично їх переглядати на підставі заздалегідь укладеного графіка.

Кожна база має притаманні їй особливості пошуку, але, як правило, вони розроблені на основі єдиних принципів та прийомів. Їх легко засвоїти, трохи попрацювавши з різними БД. До речі, бібліотекарі, які звикли до роботи з каталогами, опановують ці процеси значно легше, ніж інші фахівці.

На основі отриманих навичок можна ввести в практику бібліотечної роботи консультації з користування конкретними базами даних для зацікавлених користувачів .

3.2 Бази даних Державної системи науково-технічної інформації (ДСНТІ)

У справі інформаційного забезпечення науковців, фахівців та окремих підприємств головне місце займають електронні ресурси, створені організаціями, що входять до Державної системи науково-технічної інформації, виставлені в Інтернеті. Серед них перше місце посідає **Український інститут науково-технічної і економічної інформації (УкрІНТЕІ)**, що є координуючим органом реа-лізації державної політики в галузі науково-технічної інформації і визначений головним у координації та науково-методичному забезпеченні діяльності сфери НТІ.

На Web-сервері УкрІНТЕІ, за адресою: **www.uintei.kiev.ua**, пропонується скористатися: інформаційними послугами; результатами пошуку в різноманітних базах даних на замовлення; інформацією про новини законодавства з питань науки, техніки, економіки тощо; інформацією про найважливіші заходи в сфері науково-технічної та економічної діяльності; науковими та інформаційними виданнями; видавничими та поліграфічними послугами; послугами з організації та проведення науково-технічних та інших заходів; можливістю

взяти участь у конференціях, семінарах та виставках, які проводить УкрІНТЕІ.

Інститут формує і виставляє в Інтернеті фундаментальні БД: "Інформаційну базу даних технологій України", "Базу даних науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і дисертацій України", "Пропозиції і адреси наукових організацій України", "Міжнародну базу даних AGRIS/CARIS в інформаційній системі України", БД "Винаходи України", "Технології України", "Екологічні урядові організації України", "Виставки", "Інтернет-ресурси України", "Електронні інформаційні ресурси України з науково-технічної інформації", "Науково-технічні досягнення України", "Проекти з науково-технічних програм", "Закони і підзаконні акти, директивні документи у сфері освіти, науки та науково-технічної інформації", корпоративну бібліографічну БД "Зведений електронний каталог ДІФ системи НТІ", корпоративну базу даних "Підприємства України: адреси і номенклатура продукції". Деякі з них знаходяться у вільному доступі.

База даних "Пропозиції і адреси наукових організацій України" знаходиться за адресою: **www.fao.org/agris** і містить близько 4 тис. описів про нові конструкторські розробки, технологічні процеси, матеріали й вироби, отримані в результаті діяльності галузевих науково-дослідних інститутів, конструкторських бюро, лабораторій, дослідних виробництв, наукових підрозділів промислових підприємств, наукових установ національних академій і вищих навчальних закладів, що здійснюють прикладні дослідження. Оновлюється щороку.

"База даних AGRIS/CARIS в інформаційній системі України" створена під егідою Центру світової сільськогосподарської інформації WAICENT FAO (Італія, Рим) і діє за принципами обміну інформацією з національними центрами країн-учасниць. Містить бібліографічні відомості про журнальні статті, монографії, патенти, автореферати дисертацій

та дисертації, наукові звіти тощо. Бібліографічні відомості подаються англійською мовою. Обсяг БД складає близько 4,0 млн бібліографічних записів, які поповнюються щомісяця. Розташована за адресами: **www.fao.org/agris** та **http://www.fao.org/caris.**

Каталог «Інтернет-ресурси України» (catalog.-uintei.kiev.ua/), який існує і в друкованому варіанті, містить інформацію про 3 тис. українських Web-сайтів, систематизованих за тематичними розділами: суспільство і політика, країни і міста, наука і техніка, освіта, фінанси і бізнес, виробництво і торгівля, комп'ютери, культура і мистецтво, засоби масової інформації, охорона здоров'я, фізкультура і спорт, сім'я-дім-дозвілля. Гіпертекстове посилання „Наука і техніка" розкриває рубрики: „Наукові організації"; „Астрономія, авіація і космонавтика"; „Екологія і навколишнє середовище"; „Органи науково-технічної інформації"; „Наукові конференції, симпозіуми, семінари"; „Центри перекладів"; „Математика, фізика, хімія"; „Наукові журнали, публікації" та ін. Оновлення бази даних здійснюється щомісяця.

БД «Електронні інформаційні ресурси України з науково-технічної інформації» містить описи баз даних науково-технічної та економічної інформації. Вона є складовою частиною інтегрованої інформаційної системи CCE/NIS, яка надає бібліографічну інформацію про загальнодоступні БД на національному і міжнаціональному рівнях. Інформація в БД систематизована за галузями знань. Бібліографічні відомості подаються українською і англійською мовами за галузями знання. У базі даних зібрано понад 1 тис. бібліографічних записів, у тому числі 170 українських. БД представлена за адресою: **http://dev05.omikk.hu**. Оновлюється щокварталу.

Корпоративна бібліографічна БД "Зведений електронний каталог ДІФ системи НТІ" знаходиться у вільному доступі за адресою: **dev05.omikk.hu/** і містить бібліографічну інформацію про публікації в регіональних і всеукраїнських періодичних виданнях (охоплено 20 газет, 100 журналів) та інших джерелах. Інформація систематизована за розділами знань згідно з рубрикатором ДАСНТІ. Бібліографічні відомості подаються українською мовою. Обсяг бази складає близько 40 тис. записів, які поповнюються щодекади.

Крім того, відомості щодо баз даних з питань науки, техніки, економіки України розміщені на Web-сайті Міжнародного Центру інформації **(www.icsti.su),** головною організацією з питань забезпечення співробітництва з яким є УкрІНТЕІ.

У системі НТІ функціонують 19 Центрів науково-технічної та економічної інформації, які теж створюють електронні ресурси і представляють їх в Інтернеті. Зараз Web-сайти мають: **Івано-Франківський** (**www.il.if.ua/~cntei/**), **Луганський** (**www.luginfo.narod.ru**), **Львівський** (**www.cstei.-lviv.ua**), **Сумський** (**www.sumdu.edu.ua/science/cntei/cntei.html**), **Херсонський** (**www.selena.kherson.ua/cstei**), **Хмельницький** (**www.infocom.km.ua/~cstei**) державні центри науково-технічної та економічної інформації. До сайту Закритого акціонерного товариства „Харківський ЦНТІ" можна потрапити за адресою: **cnti.uanet.kharkov.ua**.

На сайтах названих ЦНТЕІ, більшість з яких тільки почали розвиватися, здебільшого можна одержати інформацію про їхню структуру, функції та напрями діяльності, інформаційну продукцію та послуги, про проведення науково-практичних конференцій, семінарів, нарад, "круглих столів" до Дня винахідника та раціоналізатора України, виставок та презентацій. Крім цього, **Чернігівський центр** (**www.cntei.info**) розробив „Перелік науково-технічної продукції підприємств і

організацій Чернігівської області" з посиланнями на опис цих розробок. А **Одеський центр НТІ** навіть надає можливості зв`язку з авторами унікальних винаходів, що може стати корисним для місцевих підприємств.

Інформацію про діяльність регіональних центрів можна одержати також через сайт УкрНТЕІ, використавши розділ „Система НТІ". При випадінні меню треба активізувати його пункт „Регіональні НТІ".

3.3 Реферативна інформація

Зараз в Україні розроблені принципи побудови національних баз даних, програмні комплекси підготовки інформації та адаптації БД; інтерфейсу користувача, який забезпечує швидкий пошук необхідної інформації за галузями науки, назвами науково-технічної продукції, ключовими словами, прізвищами авторів. Результати роботи впроваджені на телекомунікаційному вузлі Інституту проблем реєстрації інформації НАН України **(ІПРІ НАН України)** (**www.ipri.kiev.ua**), з яким науковці України можуть через модемний зв'язок з'єднуватись цілодобово. Для зручності в користуванні встановлено та налагоджено програмно-апаратний комплекс, який забезпечує роботу науковців України та інших користувачів з базами даних наукової інформації в мережі Інтернет.

На основі цих здобутків створено БД інформаційних ресурсів – український реферативний журнал **«Джерело»** (**УРЖ**). Він є періодичним інформаційним виданням, призначеним для оперативного відображення змісту наукових видань з природничих, технічних, суспільних і гуманітарних дисциплін, що виходять в Україні.

В УРЖ “Джерело" реферуються монографії, збірники наукових праць, матеріали конференцій, посібники для вузів, серіальні (періодичні та продовжувані) видання, автореферати дисертацій, препринти. Основою для підготовки УРЖ є обов’язковий примірник творів друку України, що надходить до Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського (НБУВ). Користувачами БД можуть бути наукові установи, провідні бібліотеки, вузи України, окремі вчені та фахівці.

Електронна версія УРЖ називається „Україна наукова” і доступна на сайті НБУ ім. В.Вернадського через розділ головної сторінки „Реферативна інформація про наукові видання України”. При використанні посилання „Україна – загальнодержавна база даних” на екрані монітора з’являється інтерфейс, який дозволяє здійснювати пошук за БД. Він відрізняється простотою і зручністю.

3.4 Електронні періодичні видання

Найбільш перспективним для підвищення рівня науково-технічних розробок вважається висвітлення результатів наукових досліджень у наукових журналах. На сайтах більшості наукових установ розташовані їхні електронні бюлетені та журнали.

В умовах, коли науковці та фахівці, науково-технічні бібліотеки не завжди спроможні передплатити паперову версію таких журналів, інформувати користувачів про можливості користування ними через Інтернет є дуже важливим завданням.

Електронні журнали часто надають можливості, які не характерні для друкованих періодичних видань. Для пошуку необхідної інформації вони пропонують не лише перегляд окремих випусків видання, а й, наприклад, пошук статей у

зворотно-хронологічному порядку, за прізвищами авторів, тематикою. Комплекс додаткових послуг може також включати гіпертекстове поєднання зі спорідненими статтями; систематичне надсилання змісту випусків журналу електронною поштою; список розсилки, що вимагає реєстрації, а не передплати; інтерактивне опитування; розділ об'яв, згрупованих за певною методикою; пересилку статей електронною поштою.

Більшість українських науково-технічних журналів у цифровому форматі, на жаль, не мають цих ознак. Зазвичай вони є копіями друкованих оригіналів. Деякі з них будуть названі попереду. А прикладом журналу, який деякою мірою може претендувати на найменування електронного, є „Вісник Національної Академії Наук України". Його можна знайти за адресою **www.visnyk-nanu.kiev.ua**. Головна сторінка дає можливість ознайомитися зі змістом останнього номера і за допомогою гіперпосилань отримати повні тексти статей. А розділ „Архів" містить перелік номерів з 2001 р. Кожний з них має гіперпосилання до змісту конкретного журналу та цифрових версій статей з нього.

В українському секторі Інтернету існують також електронні газети, які суттєво відрізняються від часописів на традиційних носіях інформації. Для прикладу розглянемо газету **„Електронні вісті" (ELVISTI.INFO)**, що міститься в Інтернеті за адресою **www.elvisti.com** і оперативно висвітлює події за дуже широким колом питань і проблем.

Основна інформація з неї розповсюджується за передплатою. Можна передплатити один чи кілька розділів. (телеконференцій). Наприклад, передплативши телеконференцію „Наука" або її окремі підрозділи абонент буде щоденно одержувати на свій комп'ютер інформацію про розвиток науки, техніки й технології.

У вільному доступі знаходяться огляди останніх подій, з якими можна ознайомитися, розкривши рубрику „Наука і

техніка” у переліку, що розташований по вертикалі з лівого боку головної сторінки.

Повнотекстові ресурси з вільним доступом можна знайти також на інформаційних порталах або в тематичних розділах порталів у вигляді окремо відібраних публікацій. Тому варто час від часу переглядати їх.

3.5 Наукова і науково-технічна інформація на сайтах установ та організацій

Сьогодні досить багато Web-сайтів мають гіпертекстові посилання до Інтернет-ресурсів за будь-якими темами. Іноді на посилання, що допомагають знайти інформацію з різних питань науки і техніки, можна натрапити в непередбачуваних місцях. Ось, наприклад, інформаційно-розважальний портал **„Ресурси українського Інтернета – Ipages”** (**www.ipages.com.ua/2003/katalog/)** у розділі „**Наука, освіта”** має лінки на Web-сайти кількох науково-дослідних інститутів, які доцільно використовувати в роботі на допомогу розвитку НТП.

Це досить важливі дані, бо наукову й науково-технічну інформацію в Інтернеті широко представляють державні наукові установи і громадські наукові товариства. Для пошуку URL-адрес багатьох з них найкраще звернутися до офіційного сайту **Міністерства освіти і науки України (www.mon.gov.ua).** Тут, у розділі „Посилання”, знаходяться лінки до сайтів наукових установ, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України, а також Національній академії наук України.

Щоб уявити собі, наскільки різноманітною може бути інформація, яку представляють в електронному вигляді наукові установи, розглянемо такий приклад.

Відомий в усьому світі **Інститут електрозварювання ім. Є.О.Патона НАН України (http://paton.kiev.ua)** є багато-

профільною науково-дослідною установою, яка здійснює фундаментальні та прикладні наукові дослідження; розробляє технології, матеріали, обладнання та системи управління, раціональні зварні конструкції та вироби, методи й засоби діагностики та неруйнівного контролю якості. На його сайті, в розділі „Пропозиції", розміщено каталог, що містить інформацію про закінчені передові науково-дослідні проекти та конструкторсько-технологічні розробки інституту, багато з яких готові до дослідно-промислового і промислового впровадження. У рубриці „Персоналії" містяться відомості про основні етапи наукової біографії, напрямки наукової роботи, публікації завідувачів відділів та наукових співробітників. На сайті також представлені новини інституту, послуги, що ним надаються, структура науково-технічного комплексу тощо. Можна також скористатися текстами кількох періодичних видань, сигнальною інформацією за профілем діяльності інституту, БД „Вчені та спеціалісти України в галузі зварювання і споріднених технологій" тощо. З сайту ІЕЗ ім. Е.О.Патона за допомогою гіпертекстових посилань можна відвідати сайти інших науково-дослідних інститутів, організацій і фірм, що працюють в галузі зварювання та споріднених технологій.

З науково-технічними розробками та технологіями в галузі кріогеніки, електронними публікаціями з фізики та математики; науковими подіями можна ознайомитись на сайті **Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б.І.Вєркіна Національної академії наук України (ilt.kharkov.ua).** А через посилання „Деякі наукові установи та учбові заклади у Харкові" можна вийти на сайти відповідних установ.

Крім цього, більшість таких наукових установ виставляють на своїх сайтах повні тексти власних наукових журналів, а також представляють інформацію про історію розвитку інституту чи наукового напрямку в Україні. Останню

можна успішно використовувати для проведення заходів з популяризації історії української науки і техніки.

Власні сайти має більшість наукових та виробничих об'єднань типу концернів або корпорацій. Досить типовим для них є сайт закритого акціонерного товариства «Науково-виробничий концерн **„Наука"»** (**www.nauka.kiev.ua**), який об'єднує сім провідних підприємств і організацій, що досліджують питання фізики наноструктур: Державний науково-дослідний центр „Фотон", Радіоастрономічний інститут НАНУ, Науково-виробниче підприємство „Сатурн", Акціонерне товариство „Чисті метали", Інститут монокристалів НАНУ, НПП „Карат", Національний науковий центр „Харківський фізико-технічний інститут".

Сайт містить списки продуктів, проектів, описи науково-технічних програм у галузі фізики та технології наноструктур, діагностики наноелектроніки і нанофотоніки. Створені лінки на сайти споріднених організацій в Україні та за кордоном.

Для фахівців різних спеціальностей і профілів діяльності дуже корисним може стати **знайомство з офіційним сайтом Державного патентного відомства України (http://www.spou.kiev.ua**), на якому представлені законодавчі матеріали в галузі охорони промислової власності, законодавство про промислові зразки та знаки для товарів і послуг, охорону прав на топографію інтегральних мікросхем; винаходи, корисні моделі, інформація про послуги Госпатенту України тощо.

А на сайті державного підприємства "Український інститут промислової власності" („Укрпатент") за адресою: **www.ukrpatent.org** розміщено спеціалізовану базу даних „Винаходи в Україні", яка нараховує понад 65,5 тис. патентів, виданих з 1993 р. Пошукова система бази дозволяє здійснювати предметний (тематичний), іменний, нумераційний пошуки, пошук за ключовими словами, за назвою опису винаходу. Є

можливість для роздрукування визначених користувачем документів.

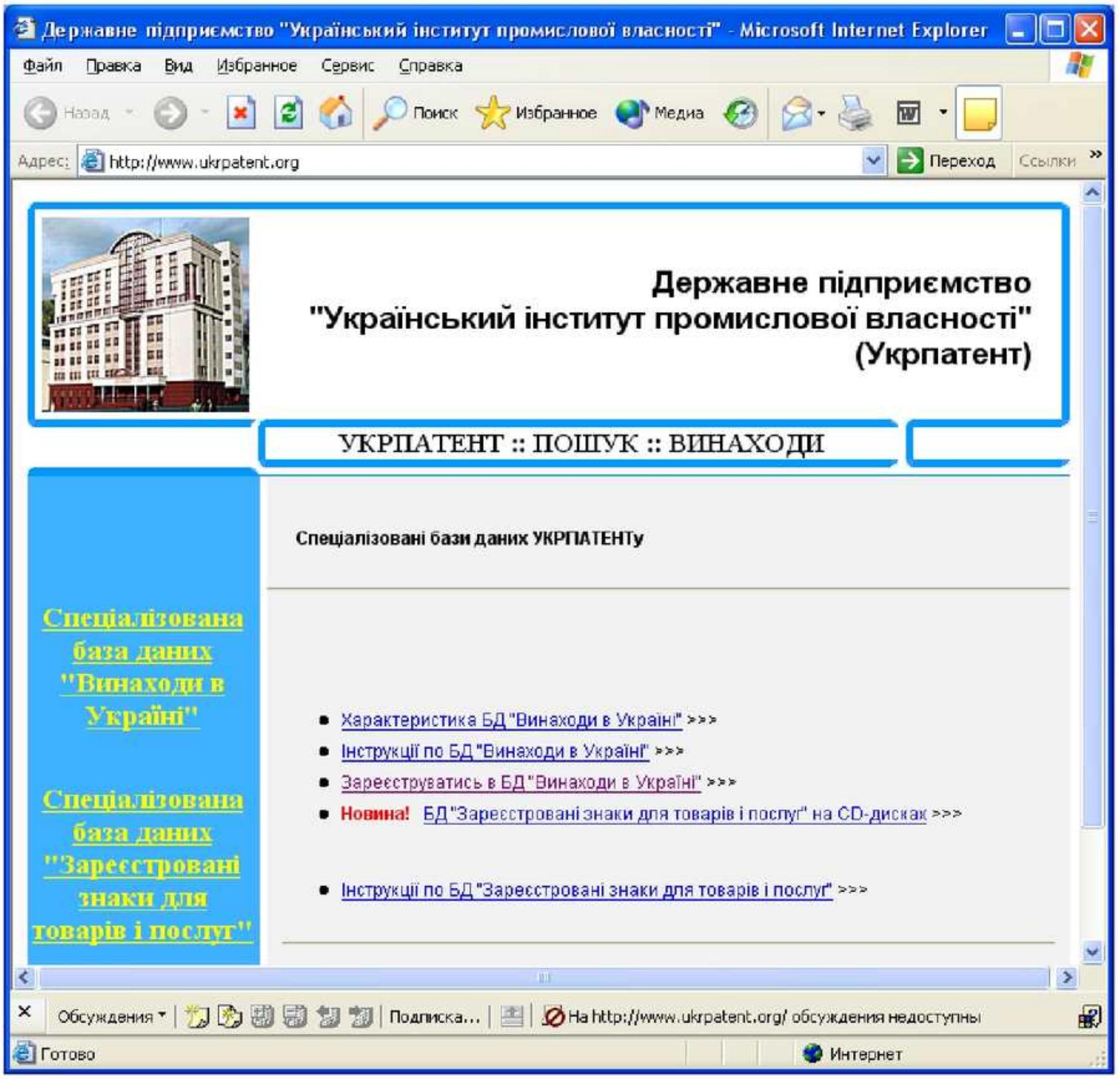

Головна сторінка сайту державного підприємства „Укрпатент”.

„Укрпатент” пропонує три варіанти доступу до БД:

- для отримання доступу до бібліографічних даних в обмеженому обсязі при вході до пошукової системи абоненту пропонується використати логін „guest” без пароля;
- для отримання доступу до рефератів про винаходи необхідно зареєструватися шляхом введення у запропоновані вікна обраних абонентом логіна (імені користувача), пароля та заповнити реєстраційну форму;
- бібліографічні дані у повному обсязі, формули та описи винаходів надаються лише за умови укладання договору та авансової оплати.

Велику частину Інтернет-простору України складають сайти вищих навчальних закладів. Вони в першу чергу рекламують вуз, надають інформацію про факультети, спеціальності, які тут можна отримати, умови вступу до нього. Але водночас є багато таких, що подають додаткову інформацію про наукове життя інституту, методичні матеріали, наукові праці викладачів тощо.

Серед сайтів вищих навчальних закладів України одним із найкращих є **сайт Національного технічного університету України “КПІ” (www.ntu-kpi.edu.ua)**. Він постійно оновлюється і дає можливість не тільки ознайомитись із цим закладом, а й отримати корисні матеріали для професійних потреб, перейняти передовий досвід. Розділ сайту „Наукова робота” містить інформацію про напрямки досліджень, наукові підрозділи з їх описом, наукові видання, журнали та збірники КПІ. А активізація кнопки „Науково-технічні розробки” дозволяє переглянути їхній перелік та ознайомитися з основними параметрами і характеристиками.

Окремі кафедри теж мають свої сайти з цікавою інформацією. Наприклад, кафедра автоматизованих систем обробки інформації та управління надає відомості про свою історію, напрямки наукової діяльності, представляє перелік публікацій викладачів. Вийти на її сторінку можна через основний сайт КПІ.

Привертає увагу **сервер Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка (www.univ.kiev.ua)** – провідного національного вузу, який є не тільки всесвітньо відомим та одним із найбільших вищих навчальних закладів країни, але й потужним осередком наукових досягнень. Цей сайт виділяється конкретною інформацією, яка дає змогу задовольнити потреби різних користувачів. Науковців можуть зацікавити нові розробки в різноманітних галузях та передовий освітній досвід, план-графік проведення наукових, науково-практичних конференцій в університеті у поточному році, електронна версія журналу "Вісник Київського університету, серія фізико-математичні науки" за попередні роки. Розділ „Наука в Київському університеті" містить інформацію, згруповану за розділами „Наукові досягнення", „Наукові школи", „Наукові публікації", „Умови прийому до аспірантури" тощо.

Сервер має ієрархічну структуру, угорі якої знаходяться відомості про загальноуніверситетські події. Інформація на головному сайті максимально згрупована й використовує кращі ресурси факультетів. Нижче за ієрархією розміщені домашні сторінки факультетів, які цілком самодостатні, і, у свою чергу, містять сайти, на яких знаходяться навчальні матеріали.

Розділ „Бібліотека – електронні видання" містить навчальні матеріали з нормативних курсів, у т.ч. методичні вказівки до виконання лабораторної роботи "Пошук інформації", одним із завдань якої є практичне застосування різних стратегій пошуку інформації в Інтернеті. Вони можуть бути корисними

для навчання користувачів навігації в Інтернеті та організації занять для бібліотекарів у системі підвищення кваліфікації.

З сайтів вищих навчальних закладів, що діють у регіонах України, доцільно звернути увагу на **сайт Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»** (**www.kpi.kharkov.ua**). Поряд з типовою для кожного вузу інформацією тут представлені дані про наукові розробки в різних технічних галузях, електронні версії журналу "Интегрированные технологии и энергосбережение" та «Вісника НТУ "ХПІ"», а також персональні сторінки співробітників та студентів з їхніми здобутками.

Певний інтерес представляє **сайт Донецького національного технічного університету.** Його науково-дослідна робота представлена за адресою **science.donntu.edu.ua**. У розділі „Конференції та семінари” розміщені їхні матеріали; у розділі „Патентний відділ” – інформація про діяльність та досягнення цього підрозділу. Розділ „Ресурси” містить корисні посилання, завдяки яким можна одержати: електронний «Інтерактивний посібник з основ автоматизованого проектування»; електронний варіант журналу „Економічний часопис” та іншу інформацію. Окремий ресурс складає електронний варіант „Збірників праць ДонНТУ”.

Посилання на Web-ресурси пошукових систем та баз даних патентів, патентно-технічних бібліотек можна знайти у розділі **„Інформація” на сайті Українського державного хіміко-технологічного університету за адресою www.usuce.dp.ua**. Крім того, на цьому сайті розміщені персональні Web-сторінки вчених університету та он-лайнова версія науково-технічного журналу "Вопросы химии и химической технологии".

З метою розвитку національного інформаційного простору розроблено концепцію та програму створення корпоративної телекомунікаційної мережі закладів науки і

освіти. Її першу чергу вже запроваджено на базі наукових центрів Національної академії наук України та провідних технічних університетів Дніпропетровська, Донецька, Києва, Львова, Одеси, Харкова.

Українська науково-освітня мережа („УРАН”) створена з метою забезпечення інформаційними послугами на основі Інтернет-технологій установ, організацій та фізичних осіб для реалізації професійних потреб і розвитку освіти, науки та культури. Саме тому її доцільно мати на увазі для задоволення потреб користувачів. Корисною вона може бути і для бібліотечних працівників. В **„УРАН”**, у розділі ,,Архів проекту УРАН”, представлені матеріали решти шкіл-семінарів ,,Сучасні інформаційні технології для бібліотек та менеджмент науково-освітніх мереж”. Вони можуть бути корисними для розробки тематики занять з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників у регіоні. Докладну інформацію про мережу ,,УРАН” наведено на сайті (**www.uran.net.ua).**

В українському секторі Інтернету існують створені певними установами та організаціями тематичні сайти, присвячені у тому числі й науково-технічній діяльності. Серед таких привертає увагу сайт **“Наукова мережа Криму” (www.science-center.net)**, котрий створив Кримський науковий центр. Він пропонує інформацію про склад мережі, зміст роботи її окремих ланок, новини та події у науковому світі Криму та за його кордонами тощо.

Інформація міститься за розділами: “Новини”, “Кримський науковий центр”, “Наукові організації Криму”, “Електронні каталоги наукових бібліотек Криму і України”, “Проекти і програми”, “Кримські конференції”, “Пошук партнерів”, “Корисні посилання”, “Що нового у великій науці”.

„Новини Кримської науки” розкриваються вже на головній сторінці, куди винесені останні події: конференції, семінари, виставки та конкурси з наукових проблем.

Ознайомитися з ними детальніше можна, натиснувши це посилання.

Розгорнувши розділ “Кримський науковий центр”, бачимо адресу, контактні номери, а також відомості про те, що він був організований у 1997 році постановою Президії Національної академії наук України. Тут наведені цілі та завдання Центру, а також склад ради, що здійснює керівництво ним. Ця інформація може стати у пригоді, бо надає відомості про дійсних членів та членів-кореспондентів НАН України, членів галузевих академій наук, які працюють у Кримському регіоні, керівників науково-дослідних інститутів, провідних науково-виробничих під-приємств та об’єднань Криму, а також інших представників наукового співтовариства регіону. Зі змістом роботи членів Ради можна ознайомитись на сторінках: “Рада центру”, “Бюро Ради” та інших. Цікавим є й підрозділ “Науково-організаційний відділ”, що розкриває напрямки наукових досліджень та їхню тематику.

4 ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАУКОВИХ, НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ЗНАНЬ ТА ДОСЯГНЕНЬ

У сучасних умовах цей дещо призабутий напрямок бібліотечної діяльності продовжує залишатися актуальним. Це, по-перше, пов’язано зі зменшенням обізнаності пересічних громадян з науковими і науково-технічними досягненнями людства, що значно обмежує і навіть спотворює їхній світогляд, тобто дає широкий простір для засвоєння уявлень, далеких від реальності й часто шкідливих. По-друге, поширення знань про внесок українців у науковий і науково-технічний розвиток сприяє піднесенню національної гордості, тому робота за цим напрямком, особливо серед молоді, повинна тривати постійно.

Популяризацію наукових і науково-технічних знань радимо здійснювати за такими напрямками:

- історія розвитку науки і техніки в Україні;
- сучасні досягнення української науки і техніки;
- видатні українські учені та фахівці.

На жаль, таких матеріалів, за винятком персоналій, в Інтернеті замало. Тому на даному етапі роботу найпростіше здійснювати за окремими галузями, що висвітлені у всесвітній мережі. Це, наприклад, стосується українського внеску в космічні розробки та літакобудування. Відповідні матеріали можна знайти через **„Аерокосмічний портал України” (www.space.com.ua)**, про який йшлося попереду. Відомості про історію розвитку авіації та космонавтики в Україні тут можна знайти, обравши кнопки „Пуски українських ракет”, а потім „Історія”.

Широке коло користувачів, особливо молодь, цікавлять питання, пов’язані з розвитком комп’ютерної техніки та комп’ютерних технологій. Більшості з них, завдяки великій кількості популярних видань, наприклад, з серії „...для чайників”, відоме ім’я Білла Гейтса, основні здобутки компаній Microsoft, Macintosh, загальні відомості про розвиток Інтернет-технологій та інше. Втім, внесок України в розвиток комп’ютерних технологій пересічному українцю, на жаль, майже невідомий.

З метою заповнення цієї „білої плями” в громадському уявленні доцільно рекомендувати користувачам звертатися до сайту **“Віртуальний Європейський музей історії комп’ютерної науки і техніки”,** що міститься в Інтернеті за адресою **www.icfcst.kiev.ua** або використовувати матеріали з нього під час проведення фронтальних (масових) інформаційних чи просвітницьких заходів.

Музей створено наприкінці 1998 р. Він є ланкою мережі віртуальних комп'ютерних музеїв і містить відомості про історію розвитку комп'ютерної науки та техніки, біографічні дані про видатних науковців цієї галузі.

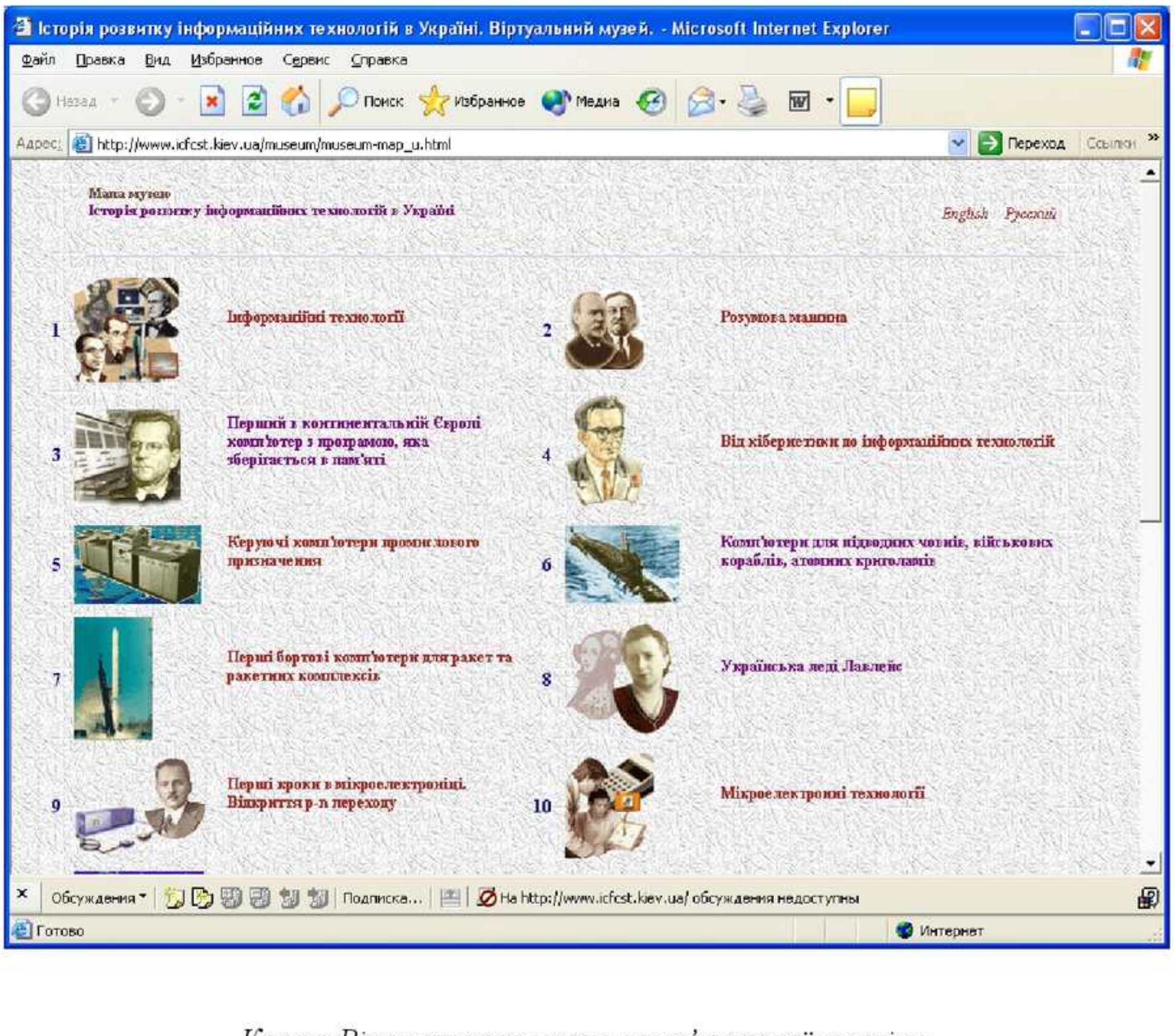

Карта Віртуального музею комп'ютерної техніки.

Українська частина містить розгорнуту карту музею. Завдяки ній можна легко потрапити до основних розділів музею,

об'єднаних у комплекс "Історія розвитку інформаційних технологій в Україні". Комплекс складається з двадцяти розділів: „Інформаційні технології", „Перший в континентальній Європі комп'ютер з програмою, яка зберігається у пам'яті", „Керуючі комп'ютери промислового призначення", „Перші бортові комп'ютери для ракет та ракетних комплексів", „Творці унікальних комп'ютерів – наші земляки", „Українська леді Лавлейс", „Хронологія розвитку обчислювальної техніки в Україні" та ін.

Кожний розділ об'єднує кілька залів. Серед них особливе місце займають ті, що присвячені діяльності видатних українських вчених, які одержали всесвітнє визнання завдяки своїм напрацюванням в галузі, що нас цікавить. Особливої уваги заслуговує зал В.М.Глушкова – основоположника інформаційних технологій в Україні та колишньому СРСР. А от діяльності основоположника біокібернетики М.Амосова присвячено окремий розділ, де згруповані відомості про життя та науковий спадок великого українського вченого.

Загалом перші сторінки переважної більшості персональних залів містять кнопки "наука", "життя", "комп'ютери", "книги", "фото". Натиснувши на них, можна одержати розгорнуті дані про життя творчої людини та багато відомостей, як про неї, так і про її рідних, друзів і колег. Тексти статей містять гіперпосилання, що дає можливість переходити на інші сторінки чи до іншого залу музею.

Всі матеріали підготовлені на високому рівні, бо формуються і підтримуються на громадських засадах співробітниками Інституту кібернетики ім. В.М.Глушкова НАНУ.

5 МАТЕРІАЛИ ДО ПЕРСОНАЛІЙ УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ В ІНТЕРНЕТІ

Особливий масив інформації в Інтернеті, який є важливим для фахівців, зацікавлених у спілкуванні з колегами, складає **інформація про життя та діяльність окремих вчених та винахідників,** яка може використовуватися для популяризації науково-технічних здобутків України**.** Вона може стати корисною під час формування регіональних порталів для представлення відомостей про видатних науковців, фахівців та винахідників, які працювали на теренах краю.

Зазвичай така інформація міститься на сайтах науково-дослідних і проектних інститутів, вищих навчальних закладів. Вона стосується лише тих діячів науки, які працювали або працюють у цих установах, і представлена з різним ступенем інформативності.

Наприклад**, персональні сторінки вчених на сайті Інституту проблем математичних машин та систем НАН України** (**www.immsp.kiev.ua/)** містять лише резюме, публікації, адреси електронної пошти.

На сайті **Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка (www.univ.kiev.ua)** у розділі ”Персоналії” наводяться відомості про найбільш заслужених викладачів університету з їх особистими даними. Для прикладу наведемо структуру інформації з персональної сторінки завідувача кафедрою фізико-математичного факультету, доктора фізико-математичних наук І.О.Анісімова. Матеріал тут згрупований за комплексами: „Дослідження”, „Книги”, „Києзнавство”, „Лекції”, „Персональна інформація”, „Індивідуальні семінари”. Власник сторінки представляє напрямки своїх наукових інтересів зі списком опублікованих праць до кожної теми. У окремому розділі міститься повний текст його книги

"Коливання та хвилі". На сторінці "Курси лекцій" знаходиться короткий опис курсів лекцій, які він викладає.

У даному випадку ми маємо підтримку Інтернет-вузлом установи Web-сайту свого співробітника-науковця. Такі факти не є поодинокими. Такою, наприклад, є Web-сайт Миколи Лебовки, викладача Національного університету „Києво-Могилянська академія", яку можна знайти за адресою: **www.ukma.kiev.ua/~lebovka**. Сайт має рекламно-інформаційний характер і містить відомості про наукові інтереси вченого, перелік його статей і монографій, семінарів і конференцій, у яких він брав участь.

Деякі вчені мають незалежні домашні сторінки. Для прикладу розглянемо сайт академіка НАН України, професора, доктора біологічних наук, Д.М.Гродзинського (**www.grodzinsky.org.ua**). Тут надано інформацію про одержану ним освіту, наукові ступені та звання, хронологію трудової діяльності, членство в наукових товариствах, почесні та спеціальні наукові відзнаки, публікації. Висвітлюється коло наукових інтересів, основні біографічні дані.

Відомості про видатних українських вчених можна також знайти на порталі **"Открытая Украина"** за адресою **www.openua.net**. З першого погляду на сайт стає цілком зрозумілим його зміст. Тут зібрано близько 5 тис. біографій видатних громадян сучасної України.

Пошук необхідної інформації можна здійснювати з головного сайту за ключовим словом, регіоном України, сферою діяльності. Режим пошуку активізується, коли введено хоча б один з трьох зазначених параметрів. Пошук можна здійснювати російською, українською та англійською мовами.

Для пошуку за ключовим словом достатньо ввести один з параметрів (або будь-яку їхню комбінацію) – прізвище, ім'я та по-батькові, посаду, повну назву підприємства або навіть його

частину. Кількість знайдених збіжностей значно зменшиться, якщо вказати регіон і сферу діяльності.

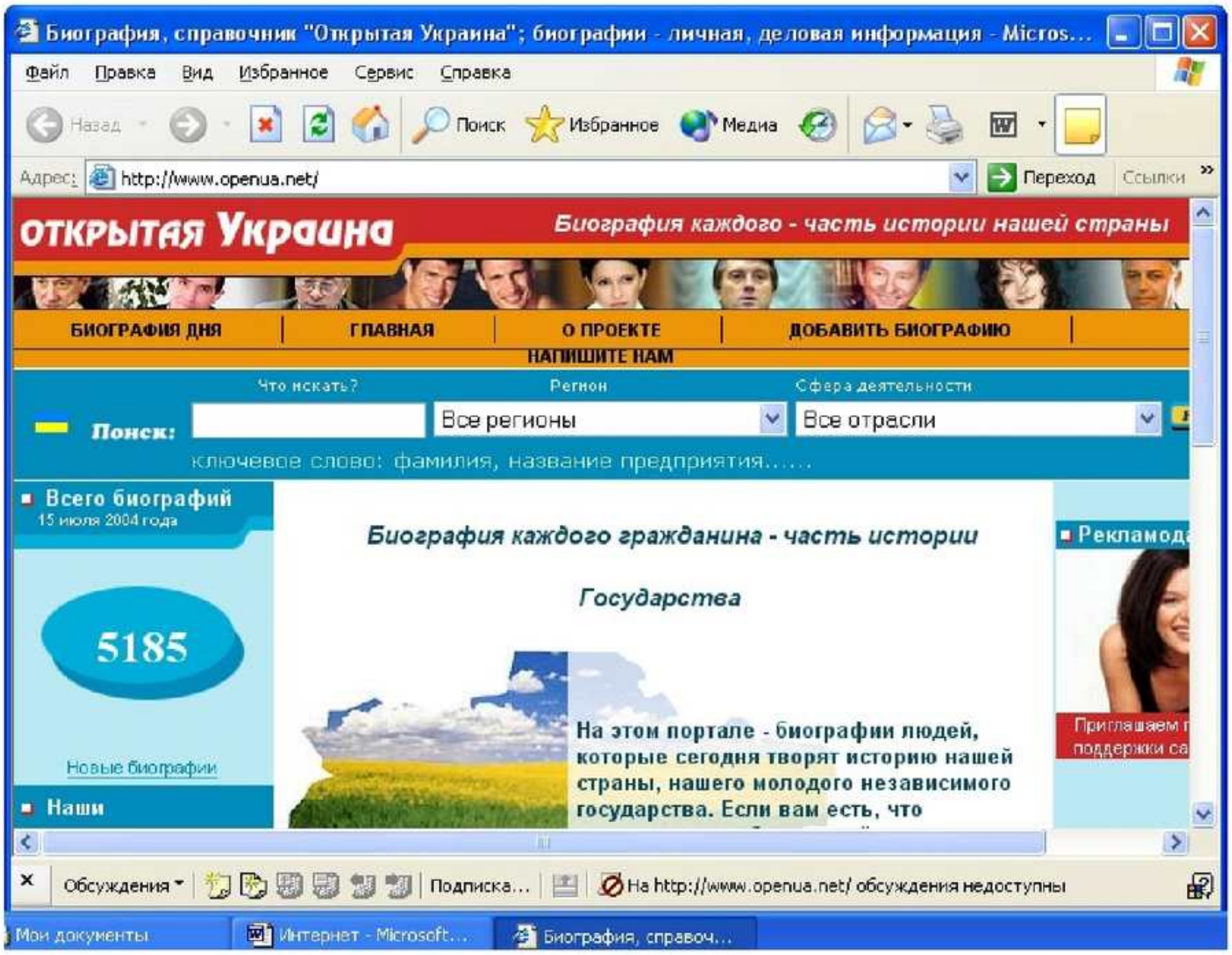

Головна сторінка порталу «Открытая Украина».

Для знайомства з представником певної галузі у конкретному регіоні необхідно обрати, регіон, галузь та натиснути “пошук”. Для знайомства з представником окремого регіону вказується регіон та його ім’я. Якщо цікавить представник певної галузі – обирається галузь та ім’я.

Наприклад, виберемо з регіонів (а їх подано – 26) Харківську область, сферу діяльності – “наука”. Результатом пошуку буде перелік прізвищ з визначенням посад та місць

діяльності цих науковців. Якщо вказати на одну з осіб, відкриється сторінка, у верхній частині якої пропонуються посилання : “біографія”, “сім’я”, “робота”, “хобі”, “наукові праці, книги”, “контакти”.

Наприклад, вказавши: "Мала Любов Трохимівна, доктор медичних наук, академік НАНУ, АМНУ", одержимо сторінку, де розмішено її фото та біографічні відомості, розкрито творчі досягнення видатного лікаря і науковця. Інформація матиме такий вигляд:

«…Мала Любов Трохимівна отримала звання “Людина року” (Американський біографічний інститут, 1996), включена у видання “2000 видатних науковців XX століття” (Кембрідж, Міжнародний біографічний центр, 1998).

Вона має звання Герой України з врученням ордена Держави (12.01.1999), нагороджена 14-ма медалями».

Є можливість одержати додаткову інформацію за посиланнями: „Сім’я”, „Робота”, „Наукові праці, книги”, „Хобі”.

Наведені приклади свідчать про те, що зараз в Інтернеті почали створюватися електронні документи, які відображають цікаві дані про українські досягнення в галузі науки й техніки. З часом цей масив буде розвиватися і збільшуватиметься його обсяг. Завдання бібліотек – широко використовувати його в роботі.

Сподіваємося, що викладені матеріали допоможуть бібліотекарям їх відновити, а також навчитися використовувати Інтернет систематично, працюючи у попереджувальному режимі при задоволенні потреб таких поважних категорій користувачів, як науковці та фахівці. А молоді відвідувачі бібліотек будуть вдячні за рекомендації цікавих маршрутів подорожей „всесвітнім павутинням” та за одержані знання, які, можливо, допоможуть їм в обранні життєвого шляху.

Під час укладання цього посібника автори не ставили за мету подати вичерпний перелік сайтів, де можна одержати інформацію з науково-технічних питань. Це, до речі, не є можливим, бо ситуація в Інтернеті щоденно змінюється, тому вже відомі вам сайти слід час від часу переглядати. Доцільно також систематично проводити й додатковий пошук нових адрес. А творчий підхід до організації заходів з інформування та просвітницької роботи допоможе зробити їх якісними й цікавими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемонова Н.О. Пути оптимизации научно-информационного и патентного поиска в Интернете // Н.О.Артамонова. Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: Тр. 8-й Междунар. конф. «Крым-2001». – М., 2001. – Т.1. – С. 251 – 254.

2. Габович А.Г. Факторы развития Интернет в Украине // Управляющие системы и машины. – 2001. – № 6. – С. 63 – 74. – Библиогр.: 3 назв.

3. Захаров А.Г. Ученые РАН и Интернет: [Использование Интернет в науч. работе] / А.Г. Захаров, А.П. Дубров // Науч. и техн. б-ки. – 2001. – № 6. – С. 64 – 71. – Библиогр.: 9 назв.

4. Использование новых информационных технологий в библиотеке: Поиск в Интернете: Метод. рекомендации и опыт работы / Одес. гос. науч. б-ка им. А.М.Горького; Авт.-сост.: И.Э.Рикун. – Одесса, 2002. – 43 с.: ил.

5. Ерхов А.В. Поисковые системы Интернет как инструмент сегментации сети /Я.В. Ерхов // Духовна культура в інформаційному суспільстві: Матеріали міжнар. наук.-теорет. конф., 24–25 січ. 2002 р. – Х., 2002. – С. 265 – 266.

6. Корж Ю. Інтернет в Україні // Вісн. Нац. Акад. наук України. – 1999. – № 1. – С. 54 – 58.

7. Крупник А. Поиск в Интернете: Самоучитель (знакомство, работа, развлечение). – СПб.: Питер, 2001. – 272 с.: ил.

8. Ляшенко Л. Матеріали на допомогу підвищенню фахового рівня бібліотекарів через Інтернет / Нац. парлам. б-ка України, Інформцентр з питань культури і мистецтв. – К, 2000. – 38 с.

9. Філіпова Л.Я. Інформаційний сервіс Інтернет: Науч.-метод. матеріали до курсу / Л.Я.Філіпова; Харк. держ. акад. культури. Каф. інформ. систем. – Х.: ХДАК, 2003. – 39 с. – Бібліогр.: с. 30 – 31.

З М І С Т

Передмова..... 3
1 Інтернет – важливий засіб модернізації роботи на допомогу розвитку науки і техніки в Україні..... 4

2 Пошук та прийоми навігації..... 6
2.1 Пошук за URL-адресами..... 6
2.2 Пошук через бібліотечні сайти..... 6
2.3 Пошукові служби в Інтернеті..... 8
2.4 ІПС "МЕТА" та особливості її пошукової систем..... 10

3 Інформаційне забезпечення науковців та фахівців..... 16
3.1 Загальні відомості 16
3.2 Бази даних Державної системи науково-технічної інформації (ДСНТІ)..... 18
3.3 Реферативна інформація..... 22
3.4 Електронні періодичні видання..... 23
3.5 Наукова і науково-технічна інформація на сайтах установ та організацій..... 25

4 Популяризація наукових, науково-технічних знань та досягнень..... 33

5 Матеріали до персоналій українських вчених в Інтернеті..... 37

6 Література..... 41

Виробничо-практичне видання

Науково-технічні досягнення українських вчених та винахідників на сторінках Інтернету

Методичні поради бібліотекарям
з використання Інтернет-ресурсів

Редактор С.М.Миценко

Відповідальний за випуск Л.П.Незнамова

Підписано до друку Формат паперу 60х84 1/16. 2,6 друк. арк., 2,3 обл.-вид. арк. Папір для множ. апаратів. Тираж прим. Замовлення

Ксерокс ХДНБ ім. В.Г.Короленка 61003, Харків-3, пров. Короленка, 18.